

כאיל תערוה

פנינים על פרשיות השבוע וענינה דיומא

מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 59 יוה"כ תשע"ה

הליכות החג

בקשת מחילה

בהלוית זוגתו הרבנית תמר ע"ה (כ"ה סיון) אמר רבנו: איני רואה צורך לבקש ממנה עכשיו מחילה, כי הרי כבר בקשתי בעיוה"כ, ומאז לא ציערתי אותה ח"ו, אך בכל אופן מנהג העולם הוא לבקש ולכן אבקש ממך גם עתה מחילה. (כ"ט)
ואחד משומעי השיעור סיפר: מידי שנה כאשר אני נכנס להתברך בשנה טובה, הגראי"ל פנה אלי ברצינות וביקש ממני מחילה. שנה אחת כבר היה קשה לי לשמוע את בקשת המחילה, ושאלתי בתמיהה מה רבנו מבקש, וכי שייך שראש הישיבה יעשה לי רע כל שהוא, השיב רבנו כיון שאתה לומד כאן בקביעות בשיעור, שייך שגרמתי לך ביטול תורה מחמתך, בשעה שאני מתחיל את השיעור באיחור, ועוד כהנה. (מאחורי הפרגוד עמ' 150)

נגיעה במקומות המטונפים

כ' רבנו שליט"א באילת השחר עמ"ס זבחים (דף כ' ע"ב ד"ה ובהא דאמרין) וז"ל ובנוגע במקומות המטונפים, לכאורה א"צ לרחוץ רק היד שנגע, ונפק"מ לגבי יוהכ"פ בנגע במקומות המכוסים שלא ירחוץ רק במקום הנגיעה לחוד, ובמ"ב סימן תרי"ג סק"ו כתב דאפי' לא נגע רק באצבע אחת במקומות המכוסים צריך לרחוץ כל היד, גם ביוהכ"פ, וכן אומרים בשם החזו"א, ובמ"ב סימן תרי"ד סק"י כתב דאם נגע במנעליו ירחץ [ק] במקום שנגע בהם, וצ"ע. עכ"ד. וע"ע משנ"ב סימן ד' סקנ"ד.

הפסק בתפילה

אם פשט הציצית ולבש שוב, כתב בשו"ע סי' י"ד ס"ח דבזמן מרובה צריך לחזור ולברך, ולא נתבאר כמה. ובשו"ע הגר"ז כתב ב' או ג' שעות. ואמר מו"ר הגראי"ל, דהחזו"א התפלל ביו"כ בכולל חזו"א בותיקין, והיה הפסקה גדולה, ופשט הטי"ג, ואח"כ הסתפק אם צריך לחזור ולברך כשלבשו שוב, ולא בירך, וההפסקה היתה לפחות שעות וחצי (שיעורי הגר"צ פלמן שליט"א - קובץ מוריה ניסן תשנ"ט, וד"ז אמר רבנו בשם עד ראי' הגר"ש ברוך זצ"ל) [וע"ע בהליכות שלמה מועדים ב' עמוד נ"ו דברי מרן הגר"ש זצ"ל].
ורבנו שליט"א הציג שאחרי ההפסקה יתעטף לכמה רגעים בטלית אחרת [א"ה, והיינו טלית של אחר שלא החליט עלי' מראש], ויברך ברכה, ויכוין להוציא את הטלית הקודמת, ואח"כ יכול לפשוט טלית זו ויחזור ללבוש את הטלית הקודמת, וכן הוא נוהג.

על מכרם בכסף צדיק

הנה ידועים דברי חז"ל שבגלל מכירת יוסף נענשו בהריגת עשרה הרוגי מלכות. לפני כמה שנים הקשה רבנו שליט"א על הנאמר בפיוט של עשרת הרוגי מלכות "אלה אזכרה" אם אשמע עוד קול זעקה אחת אהפוך את העולם לתוהו". וצריך להבין על מה ולמה יהיה דין להחזיר את כל העולם לתוהו, ומה זה שייך לזעקתו של ר"י בן אלישע. והיה רבנו תמה בזה במשך כל היום הקדוש. עד שעלה בידו ליישב ואמר, דמאחר והנהגת השי"ת מחייבת שיהיה עשרת הרוגי מלכות, ומאידך אם אין ר"י בן אלישע מסכים להנהגה זו אין הקב"ה עושה שלא כדעתם של חכמי הדור, וממילא נמצא שאי אפשר כביכול שתהיה ההנהגה כפי שעליה להיות, וממילא אי אפשר לעולם להתקיים. וזה הכונה אם אשמע וכו', שאם ריב"א אינו מסכים לגזירה ממילא המצב שיהיה הוא שאין קיום לעולם. (נמסר ע"י אחד התלמידים)

החלום של רבנו שליט"א ביום הכיפורים תשל"ד

יום הכיפורים של שנת תשל"ד, לאחר תפילת הנץ החמה שבכולל חזון איש. בעודו יוצא מבית הכנסת, פגש הגאון הצדיק רבי משה ברנשטיין זצוק"ל את רבנו שליט"א, והנה פניו חיוורות ודואגות. חשש רבי משה שמא חולשת הצום גרמה לכך, כשפנה לשאול, השיח לו ראש הישיבה שליט"א את ליבו: "חוששני מחזיון לילה, בעת שישנתי נראו לי המילים: "קרע שטן" כשהאות רי"ש שב"קרע" מנותקת ומרחפת מעל התיבה, התעוררתי ופחד ובעתה אחזוני, הן ליל כיפורים הוא, וחזיון זה מה טיבו, שמא ח"ו סימן רע הוא?" רבי משה שמע והשתומם, הוא בירך ב"גמר חתימה טובה" ופנה לילך בלב כבד. בצהריים, בשעה שתיים, התרידה את ארץ ישראל צפירת אזעקה, מפה לאוזן נפלה הברה: מלחמה עזה פרצה. אחר הצהריים, לעת תפילת המנחה, פגש שוב ראש הישיבה שליט"א את הגאון רבי משה ואמר לו: "נו, אולי, פתרון החלום הוא..." עוד בערב של יום, ראה הגאון רבי משה זצוק"ל צורך לספר את אשר שמע וארע, לידידו הגר"נ נבנצאל זצוק"ל, והוא סיפר זאת לבניו שיבדלחט"א. [א"ה, והעיר חכ"א, שקר"ע שט"ן עם האותיות בגימטריא תשל"ה, ואולי ניתוק האות רמז להפחתת מספר א' ואז הוא תשל"ד, שנת המלחמה].

הגשמיות של השני

שח הגר"י מישקובסקי שליט"א: באחד השנים בעיצומו של יום הכיפורים, עם סיום תפילת מוסף וסדר עבודת כהן גדול בהיכל כולל חזון איש, הוא הבחין כי רבנו מביט, והיה נראה כמי שמעונין לומר משהו למישהו.

הוא ניגש קרוב אליו, ואז פתח רבנו ואמר: הכהן הגדול ביום הקדוש ביותר, ביציאתו מבית קדש הקדשים, התפלל תפילה קצרה, כדי שלא להבעית את ישראל כמו שמבואר בגמרא (יומא, ותענית כד). ומבואר בגמרא כי התפילות היו אודות גשמיות - שהשנה תהיה גשומה, ושלא יהיו עמך ישראל צריכים להתפרנס זה מזה ולא לעם אחר, ועוד. גשמיות, היתכן? ומכאן אתה למד את היסוד שאומרים בשם רבי ישראל מסלנט, כי הגשמיות של השני הוא הרוחניות שלי... סיים רבנו דבריו (ברכי נפשי ויקרא עמ' ק"ע - מאחורי הפרגוד עמ' 172)

ואביה תהילה מחורשי רשע

סיפר בן רבנו הגר"מ שליט"א, שבא אחד לשאול קמיה רבנו על נוסח הפיוט 'ואביה תהילה מחורשי רשע', וכי יתכן שמתאווה הקב"ה לשבחי רשעים שהם חורשי זוממני רשעות.

והוסיף השואל, שיש לפרש דמדובר על רשעים שבמחשבתם בלבד חורשי רשע, וכיון שאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה לכן מתאווה לתהילתם. וציון השואל ששאל ד"ז קמיה דמרן הגר"ק שליט"א והשיב לו שמדובר אפילו ברשעים ממש אלא שעשו תשובה ונחשבים לצדיקים.

ואמר מרן שליט"א דלכאורה אין משמעות הדברים כך, אלא הכוונה שאפילו רשעים במעשיהם, אלא כיון שאומרים 'יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא', שמבואר בגמרא שבת קט"ב, דכל העונה אמן יהא שמיא רבא - מוחלין לו על כל עוונותיו, נמצא שאפילו אם הם רשעים, מ"מ כשעונים שבח ותפילה זו דאישי"ר הקב"ה מתאווה לזה. (נוטרי ברכה עמ' ל"ד, ועי' בספר ימלא פי תהלתך תפילה משי"כ בענין זה).

חידושים בענינא דיומא

קידוש ביה"כ שחל בשבת

בגמ' עירובין מ"ב דביוהכ"פ אעפ"י שחל בשבת אין מקדשין על היין לפי שאי אפשר לשתות הכוס. וצ"ע דעי' בתוס' שבועות כ"ב דהא דהמברך צריך שיטעום הוי רק מדרבנן וא"כ למה לא יקדשו בלא טעימה לצאת ידי קידוש דאורייתא, דאף דבכל יוהכ"פ י"ל דאין חובת קידוש אבל כשחל בשבת צריך לקדש מדין חובת שבת, ולמה לא יקדשו על היין למ"ד דזכרהו על היין דאורייתא, ומה שצריך לשתות הוי רק מדרבנן, כדי לצאת ידי חובת קידוש של תורה.

ותירץ רבנו שליט"א, עפ"מ"כ בתו' סוכה (ג,א) ביושב בסוכה ושולחנו בתוך הבית דלא קיים מצות סוכה אפי' מן התורה, ואף דהוי רק גזרה שמא ימשך הם אמרו שלא קיים מצוה של תורה. וא"כ י"ל דה"ה להך סברא דקידוש על היין מה"ת וא"צ לטעום כשתיקנו חכמים לטעום הם אמרו דבלא טעימה לא יצא ידי"ח קידוש על היין מה"ת, רק כשיטעום, ולכן אין יכול לקדש ביוהכ"פ על הכוס דלא קיים גם קידוש של תורה (אילת השחר שבועות כ).

ומרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א כתב: הגמ' לא דנה על קידוש, רק על זמן, וקידוש דאורייתא יוצאין בתפילה. עכ"ל. אמנם קושיית מורנו ראש הישיבה למ"ד זכרהו על היין דאורייתא. (פרורים משולחן גבוה כרך ה')

קידוש ביה"כ

בגליון רע"א סי' תרי"ח (מובא שו"ע פרידמן) הק' על דברי המג"א שם שכתב שחולה האוכל ביה"כ א"צ לקדש דיש לחוש לברכה לבטלה, והקשה עליו דהא ודאי מיירי ביום, וא"צ לברך רק בורא פרי הגפן, וזה בלאו הכי צריך לברך. ויש להעיר על דבריו, דהא מבואר בסי' רע"א (סי"ח) דמי שלא קידש בלילה צריך לומר בקידוש היום כל נוסח הקידוש של הלילה.

ואפשר ליישב, דדוקא בקידוש בשבת דהוא מדאורייתא אין כ"כ חילוק אם אומר הקידוש ביום או בלילה, ולכן מי שלא קידש בלילה אומר ביום כל הקידוש של הלילה, אבל ביו"ט דקידוש רק מדרבנן אפשר"ל דתקנת חז"ל הוא דוקא בקידוש הלילה לומר את הנוסח, ומי שלא קידש בליל יו"ט כבר אינו יכול לומר ביום את נוסח הקידוש של הלילה, ושפיר הקשה הגרע"א על המ"א הא ביה"כ דיו"ט הוא הקידוש ביום הוא רק ברכת הגפן. [אלא דבעיקר הקושיא צ"ב דכי לא יתכן חולה שכבר צריך לקדש בלילה]. [א"ה, עי' מ"ב ריש סי' רצ"א דגם ביו"ט אומר בבוקר כל הקידוש של הלילה]. (קו' צוף יהונתן עמ' ט)

הזאת הכה"ג

איתא בגמ' יומא נג, א. נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. בזבחים דף מ"ז א. כתב רש"י דהכהן עומד בין שני בדי ארון ומוזה א' למעלה וז' למטה כנגד עובייה של כפורת ולא היו נוגעים בה. והנה משי"כ רש"י שעומד בין שני בדי ארון, אפשר דאפי' אם שייך שיעמוד סמוך לבין הבדים ויזה למעלה כנגד הכפורת, מ"מ אי"ז 'כדרך' שיושיט ידו מן הצד להזות. ויל"ע אם לא יהא פסול ג"כ, כיון שעושה שלא כדרך, וכדמצינו בכמה דיני התורה דכשלא כדרך לא חשיב, אמנם גם אם זה כשר מ"מ נקט רש"י כן לומר דלכתחילה צריך לעמוד בין הבדים, וגם בא לאפוקי שלא יעמוד לפני בין הבדים, כי אם יעמוד שם ויזה אין ניכר דזורק למעלה מן הכפורת ולמטה.

ומשי"כ רש"י שהיה מזה כנגד עובייה של כפורת, משמע דצריך שיגיע הדם כנגד הכפורת, וא"כ אם נקטעה ידו קודם לכן יהא פסול, דאף שא"צ ליגע אבל צריכין לבוא באויר כנגד הכפורת, דומיא דהא דזבחים דף י"ד ע"א.

מיהו צ"ע דהא הכא תנן במתני' דלא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה, ופרש"י שלא היה מתכוין שתהא אחת למעלה בחודה של כפורת העליון והשבע למטה. ועיין במאירי דמשמע דפליג על פרש"י. (שלמי יוסף יומא שם)

לעתיד לבא

הנה לעתיד לבוא איתא בחז"ל [שיר השירים רבה פרשה ז'] שתהא ירושלים נמשכת עד דמשק, ומשמע דהיינו שיהא לכל זה דין ירושלים וקדושת ירושלים, דא"כ במה נקרא ירושלים, הרי זה בדיוק כיפו או חיפה, וא"כ יהא צריך ביוהכ"פ להוציא את הפרים הנשרפים לדמשק, וכן בשעיר לעזאזל, והעירו דא"כ בפרה דהזאתה מול קדשי קדשים איך יעמוד בדמשק להזות מול קדשי קדשים. (אילת השחר זבחים מז, א)

קידוש ידים ביה"כ

בגמ' זבחים יט, א איתא ית"ר כהן גדול שלא טבל ושלא קידש בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה ועבד עבודתו כשרה, ואחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד עבודתו פסולה, א"ל רב אסי לרבי יוחנן מכדי חמש טבילות ועשרה קדושין דאורייתא, וחוקה כתיב בהו, ליעבבו, א"ל אמר קרא (ויקרא טז) ולבשם, לבישה מעכבת ואין דבר אחר מעכב, צהבו פניו, אמר ליה וי"ו אאופתא כתבי לך, אי הכי דצפרא נמי. והק' רע"א והק' אורה דהא בקידוש דצפרא לא גרע יום כיפור מכל השנה ולמה לא יעכב. דהנה יליע אם קידוש ידים ורגלים זה דין בעבודות, דהעבודה מצרכת קידוש ידים ורגלים, או זה מצוה כללית קודם גשתם אל המזבח. ואם נימא שזה דין בעבודות, י"ל דעבודות יוה"כ הם עבודות אחרות מכל השנה ומה דעבודות כל השנה בעו קידוש יו"ר אי"ז נוגע ליום כיפור, ולכן אף דגלי קרא דעבודות יוהכ"פ בעו קידוש מ"מ כיון דכתיב ולבשם דקידוש אין מעכב אין לנו ראי' מהא דמעכב קידוש יו"ר בעבודות דכל השנה דגם ביוהכ"פ יעכבו, ולכן אפי' קידוש יו"ר דצפרא לא יעכב בעבודות אלו.

אמנם קרבן תמיד של יוה"כ, יליע אם זה קרבן אחר מכל השנה וגם עליו נלמד דאין מעכב בו קידוש יו"ר או דינו ככל השנה. אבל שאר העבודות י"ל שפיר דלא יעכב בהו קידוש יו"ר כיון שזה דין עבודות בפני"ע, ואף דקידוש דצפרא לא ילפי' מהאי קרא אלא חוקה חוקה ממחוסר בגדים וזה ילפי' מעבודות כל השנה, מ"מ לענין שיעכב בעבודות יוה"כ גלי קרא דעבודות יוהכ"פ אין מעכב. (אילת השחר זבחים יט, א)

ענינו של יום

הנה זה עתה יצא לאור ספרו הגדול של רבנו 'ימלא פי תהלתך' - ימים נוראים' ושם הובא עשרות שיחות רבנו שליט"א על ימים אלו, שנאמרו במשך עשרות שנים בישיבות הקדושות שבארץ ישראל. וכן בס' 'ימלא פי תהלתך תפילה הובאו ביאורי רבנו על תפילות הימים האלו. כאן הבאנו מעט פנינים ממקומות אחרים

יש לך עם אחד כמלאכי השרת

הטור כותב (בס' תר"ו) וז"ל ועושיין כן [פי' שכל אחד ואחד צריך לעשות שלום בערב יוה"כ] כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חברו ולא יהיה מקום לשטן לקטרג עליהם, והכי איתא בפרקי דרבי אליעזר פט"ו רואה ס"מ שלא נמצא חטא בישראל ביום הכיפורים, ואומר ריבון עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת, מה מלאכי השרת יחפי רגל, אף ישראל יחפי רגל ביום הכיפורים, מה מלאכי השרת אין להם קפיצה, אף ישראל אין להם קפיצה, עומדין על רגליהם ביום הכיפורים, מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא, כך ישראל נקיים מכל חטא, מה מלאכי השרת שלום ביניהם, כך ישראל ביום הכיפורים, והקב"ה שומע עדותם מן המקטרגים ומכפר עליהם. עכ"ל.

והנה מה שכתוב שמלאכי השרת יחפין, לכאן מה המעלה הגדולה שכלל ישראל יחפין, אמנם יש איסור של נעילת הסנדל, זה איסור, אבל האם בזה כבר דומה כ"כ למלאכי השרת, וכן אח"כ מה שאין להם קפיצה ועומדין על רגליהם, והרי אין חיוב לעמוד על הרגלים ביום הכיפורים, אמנם יש כאלו שנהגו כך, זה דבר טוב, אבל האם אפשר לומר שכלל ישראל המעלה שלהם היא מה שעומדים על רגליהם.

אלא יש לפרש כך, הרי זה ברור שבן אדם לא יכול להדמות למלאך, כי מלאך הוא רוחני ובן אדם יש לו גוף, יש לו גשם, ולא יכול להיות מלאך, כל זמן שבן אדם הוא בעולם הזה, אחרי המות הוא נשמה, אבל כל זמן שבן אדם הוא חי יש לו גשם, ולא יכול להיות מלאך, רק מה ששייך כן להדמות קצת זה להיות פחות מגושם, פחות עם גשם, למשל יחפי רגל, זה כבר רק מה ששייך כן קצת, זה פחות מגושם, פחות עם גשם, פחות ללבוש, ובמלאך לא שייך כי אין לו גשם, לכן צריך לעשות קצת דברים להתרומם מלהיות גשמי כ"כ.

וכן עמידה, הרי ידוע שחז"ל דורשים לעמוד לשרת אין שירות אלא מעומד, ומלאכי השרת אין להם שום דבר רק לשרת, מה הם משרתים - את הקב"ה, ולכן נקראו מלאכי השרת כי הם תמיד במצב של שירות, וכמו שמלאך תמיד במצב של שירות, אפי' שבמלאך לא שייך את המושג של עמידה כמו שיש לבן אדם, אבל זה הנביאים וחז"ל דימו משהו כאילו יש דמיון לבן אדם עם מלאך, ומלאך הוא עומד לשרת ואין לו קפיצה, שלא שייך אצלו כאילו ישיבה, וזה צריך בן אדם להתרומם להיות תמיד במצב שהוא מוכן לשרת, את מי - את הקב"ה! הוא צריך להדמות למלאך שהוא עומד תמיד מוכן לשרת את הקב"ה. וזוהי מדרגה גדולה מאוד, ולמדרגה זו צריך בן אדם להגיע ביום הכיפורים. והאידך מגיעים לזה, האם בזה שעומד על הרגלים זה מספיק, אלא שבזה הוא מזכיר לו שתדע לך, התכלית שלך היא להתרומם להקב"ה לעמוד תחת עבודתו, כמו מלאכי השרת כך אתה עומד לשרת את הקב"ה

מה מלאכי השרת שלום ביניהם

וממילא אותו הדבר מה שאומר מה מלאכי השרת אין בהם חטא, כי בודאי הם רוחניים ואין בהם חטא, וכלל ישראל צריך להתרומם לדרגה שהשטן יעיד עליהם שאין בהם חטא. והיאך, כמו שממשיך הלאה במה שיש שלום ביניהם.

והקב"ה שומע עדותן של ישראל מן המקטרגים ומכפר עליהם. מה צריך יותר, שהשטן, שכל השנה הוא מקטרג ומחפש בכל מיני מאמצים לקטרג, ופתאום כאן הוא נהפך לכ"כ אוהב את כלל ישראל, למה? אמנם יש יום אחד שהקב"ה עשה שאין לו רשות לקטרג, אבל למה הוא נהפך לסגור, עד כדי כך, להיות סגור? אלא כשהוא רואה שבן אדם רוצה להתרומם, רוצה להיות טוב, אז אפי' המקטרג הכי גדול, שנברא כדי לקטרג, מה הוא אז? במקום לקטרג - הוא נהפך לסגור! עד כדי כך שאומר להקב"ה אין לך עם כזה, יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת, ומונה את כל המעלות שרוצים להדמות למלאכי השרת.

ורוב רובם של הדברים הם, או מה שהם בדרגה שמוכנים לשרת, וזה כללי, או בגלל שבין אדם לחברו המידות הם על הצד היותר טוב. את זה הוא אומר. הוא לא אומר שהם קוראים קריאת שמע ולובשים ציצית, אף שזה בודאי צריך, אבל המעלה המיוחדת היא מה שהם רוצים להתגבר על היצר בזה שהם בלי מידות רעות, ועל זה כתוב באמת שהקב"ה שומע עדותן מן המקטרגים ומכפר עליהם. ועל זה אנחנו צריכים לעבוד הרבה הרבה, שנעשה מאמץ להגיע לדרגה שהקב"ה רוצה שנגיע ביום הכיפורים, ואז נקוה שהקב"ה יכפר לכל עמו ויכתוב ויחתום את כל כלל ישראל בכל מקומות מושבותיהם, בין בארץ ובין בחוץ לארץ, ונזכה חוץ ממה שנכתב ונחתם לשנה טובה נזכה ג"כ ליום כיפורים שתהיה כפרת עוונות, שזה האושר הכי גדול שיש, מה שבן אדם בא עם כפרה, וזה הקב"ה יעזור שנזכה לזה השנה ביום הכיפורים הבא עלינו לטובה. (ימלא פי תהלתך ימי התשובה עמ' קסא)

גזל כל שנה

איתא בשו"ע סימן תר"ז סעיף ד' וז"ל, עוונות שהתוודה עליהם ביום כיפור שעבר, אפילו הכי יכול לחזור ולהתוודות עליהם, וכתב על זה במשנה ברורה ס"ק י"ד אף בין אדם לחבירו גנב גזל וכדומה, אע"פ שמחל לו והשיב את הגזילה מ"מ מתוודה ביוה"כ לעולם, דמ"מ בין אדם למקום חטא, אבל אם הקניט את חברו בדברים או עני המהפך בחררה, י"ל כה"ג כיון שביקש מחילה מחבירו והתוודה ביו"כ אחד א"צ להתוודות ביו"כ שנית. ואמר מרן שכולם מתפללים מה החילוק, ומדוע דווקא בגזל החשיב זאת החפץ חיים גם כעבירה בין אדם למקום ובלשון הרע לא, אבל מכל מקום רואים שהחמיר החפץ חיים בגזל יותר (מזקנים אתבונן ח"א)

שמחה ע"ש העתיד

אמר רבנו בשמחת סיום הש"ס אלול תשנ"ח - מצאתי בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ד' סימן ט) שאומר כי בשאר ימים טובים אנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגה מאד שכר המצוה על השמחה, היינו דמצוה שנעשית בשמחה היא הרבה יותר גדולה, ומפני שהצום ביום הכיפורים, לכן נתחייבנו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכיפורים. רואים ממנו, שלא רק כשגומרים את התורה יש ענין של שמחה, כמו שאמרו חז"ל עושים סעודה לגמרה של תורה [שה"ש רבה הובא בב"י או"ח סי' תרס"ט], אלא אם אחד רוצה לעשות מצוה והוא מתכוון למצוה, אז כבר בשלב המוקדם הזה, השמחה היא כל כך גדולה, ובשביל זה אמרה תורה שיש מצוה לאכול סעודה בערב יום כיפורים, כיון שהוא מתכוון לעשות את המצוה של יום הכיפורים. אם כן, כמו ששמעתי הרבה אנשים כבר התחילו ללמוד על סמך המחזור הבא של הדף היומי, וממילא זה גרם לריבוי תורה בישראל, ואם זה גורם לריבוי תורה בישראל כבר עכשיו יש לשמוח מאד בזה, וגם אנחנו שעדיין לא זכינו לסיים, יש לנו זכות במה שאנו מתכוונים כבר עכשיו לסיים בעתיד, ומחמת השמחה הנוכחית של המצוה של כלל ישראל שסיימו לעת הזאת את הש"ס. (אורייתא כרך כ')

עפר אני בחיי ק"ו במיתתי

אמר רבנו : אדם אומר 'עפר אני בחיי', אבל כשרק מנסים לפגוע בו רואים בבירור איד לא מחשיב עצמו לעפר. (אילת השחר בראשית ב, יח)

יומא דהילולא דמרן רשכבה"ג הגרי"ז סאלאווייציק זצ"ל הגאב"ד זבריסק נלב"ע ט' תשרי תש"כ

רבנו שליט"א התגורר בימי ילדותו בעיר בריסק סמוך לביתו של מרן הגרי"ז זצוק"ל, והיה נמצא הרבה בבית מרן זצוק"ל והביט בכל אורחותיו והנהגותיו ודבריו, וכן היה מדבר עמו הרבה בלימוד, וכן שעלה לארץ ישראל היה עולה רבנו מידי פעם למרן הגרי"ז, והבאנו כאן חלק ממה שהגיע לידינו [נחלק פורסם כבר בגליונות קודמים], ועוד הרבה ענינים עומדים להתפרסם אי"ה בספר החשוב 'אעלה בתמר'.

שכנות להגרי"ז

שח רבנו: גרנו בשכנות להרב מבריסק, הבית שלנו היה בברח' ליסטובסקה מס' 46 ובמס' 42 היה גר מרן הרב מבריסק, המרחק בין הבתים היה רק 15 מטר. ביתו של הרב זצ"ל היה סמוך לביהכנ"ס הגדול שבעיר, והיה לו דלת מביתו, ישר סמוך למקום מושבו בביהכנ"ס, אבל בפועל מרן הרב זצ"ל הי' מתפלל את רוב התפילות בביתו, ולבית הכנסת היה נכנס רק פעמים אחדות בשנה. הרב זצ"ל היה מתפלל בקול ברור, כל מילה ומילה.

מידי ליל שבת היה הרב מתפלל מעריב בשעה מאוחרת, שהי' ממתין לאנשי 'מזהירי שבת' עד שיחזרו מסגירת החניות בעיר, ועיקר הבעיות היה עם ה'ספרים', שהי' צורך מידי שבת לזרום לסגור החניות, ומרן הרב זצ"ל היה ממתין בתפילת ערבית עד שיחזרו, בין מזהירי שבת היה אביו של הרה"צ ר' זאב אידלמן זצ"ל.

מבחן אצל הגרי"ז

אביו של מרן שליט"א - הרב נח צבי שטיינמן זצ"ל, היה מקורבו ונאמנו של מרן הגרי"ז הלוי מבריסק זצ"ל, והיה מביא את בנו מרן שליט"א תדיר לביתו שבת קמיה מרן הגרי"ז בכדי שיבחן את בנו ויעמוד על ידיעותיו, וכשבחן אותו הגרי"ז על מסכת יבמות, אמר לו: "אני שואל אותך את אותם השאלות ששאלני אבי (מרן הגרי"ז זצ"ל) בילדותי בגיל שלך (בן שתיים עשרה) למדתי אף אני מסכת זו...." (כשנשאל מרן שליט"א על אותם הבחינות אצל הרב מבריסק, סיפר מרן שליט"א כי בבריסק נהיה לילה בשעה שלוש, וכבר בשבע היו במשפחתו ובמשפחת הגרי"ז אחרי הסעודה, והיה נבחן אצלו רבות, על מסכת גיטין, ומסכת יבמות. הוא נזכר שהגרי"ז עסק עמו בסוגיא של "כתב ע"ג כתב", ובשאלתו המפורסמת של רבי אברהם ברידא מפרנקפורט)...

בשבתות הקיץ היה מרן הגרי"ז בוחן אותו בשעות אחה"צ, בכניסה האחורית של הבית הכנסת, היתה שם אבן שבלטה מהקיר, עליה היו יושבים. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 45 וכת"ת) וסיפר רבנו שלמבחן בליל שבתות החורף היה אביו לוקח אותו, אבל בשבתות הקיץ היה הולך לבדו ליבחן.

הרבנות

העיירה בריסק עומדת על הגבול, ולכן בזמני מלחמת העולם הראשונה לא הי' שייך להשאר בעיירה, שעמדה בחזית המלחמה, וכל התושבים ברחו לתוככי רוסיה, חלק מהתושבים ברחו למינסק וכן עשה מרן הגרי"ז שברח למינסק, ויש שברחו לסרטוב או לסלוצק או למקומות אחרים, עד לסיום המלחמה. ובסיום המלחמה כשהחלו לחזור לעיר, הקרובים הקדימו לשוב לפני אלו שברחו למקומות יותר רחוקים. מרן הגרי"ז לא חש בטוב, ונסע לעיירת המרפא אוטוואצק ונפטר שם בכ"א אב תרע"ח, ואז קברו אותו בווארשא באוהל ליד מרן הנצי"ב.

כך התגלגל הדבר שהי' יהודי ת"ח אחד שקראו לו רבי אברהם יצחק בלייווייס, שהי' ת"ח ולמדן ופיקח [אמנם דרך לימודו לא היה בדרכו של מרן הגרי"ז זצ"ל], וממילא היה לרב זמני עד שהגרי"ז ישוב מהגלות, ולמעשה נפטר הגרי"ז, ומינו את בנו מרן הגרי"ז אחריו.

וכשהגיע לבריסק מסר שיעור בענין קדשים קלים ממון גבוה, ונדפס בספר בתחילת הל' בכורות, וכמדומה שזה היה הפעם היחידה שמסר שיעור בבית המדרש הגדול.

אמנם היו כאלה שהיו מחשיבים את ר' אברהם יצחק לרב, ולא היה ח"ו מחלוקת, אלא היה קצת מתח, ובכ"ז אני זוכר שכשהגאון ר' דוד סאלאווייציק שליט"א נולד, הגיע רא"י לשלו' זכר לאחל מזל טוב להרב, והאנשים מאוד נהנו מזה על כך שבא לאחל מזל טוב. ולמעשה היה להרב מינוי רשמי שמינוהו בני העיר לרב עליהם על מקום אביו, ומתוקף תפקידו היה לדאוג לרישום הממשלתי של בני העיר, והי' לו צורך לדאוג לרישום כל ילד שנולד ולרישום נישואין, ולצורך זה שכר הרב אדם שיודע קצת פולנית, כי הרב לא ידע כ"כ פולנית, הוא הי' רושם וברישום הנשואין היו מקבלים תעודה והיו חותמים ע"ז עדים והרב הי' מוסיף חתימתו, ורישום זה היה עולה מעט כסף ומזה היה פרנסתו, וכן משכר השחיטה היה הולך חלק לרב וחלק לשוחט.

ועיקר ההוראה בעיר היה מוטל על כתפי ש"ב הגרש"ז ריגר זצ"ל. שמרן הגרי"ז לא היה בודק ריאיות והכל שלח להגרש"ז, [ובאמת בתחילה היה יושב עמו, והיו דנים הרבה על כל ריאה, ולא הגיעו לעמק השווה, ולכן הגרי"ז הפסיק לענות]. [א"ה, אמנם ידוע שבמקומות היה הגרי"ז כן עונה].

וכן לא ישב הגרי"ז כדיין בד"ת, אלא היה יושב בצד בדין תורה ודן עם הדיינים במו"מ, ומסר הכל להגרש"ז ריגר זצ"ל.

אמנם בעניני חינוך היה מרן הגרי"ז משקיע רבות בהיותו רבה של בריסק, והוא הי' מלווה את החיידר, וקבע באיזה פרק בכל מס' יתחילו את הלימוד. ולדוגמא ציין רבנו שנדמה שבגיל שבע התחילו ללמוד גמ', והתחילו בפרק המניח, ופרק איזהו נשך למדנו שהייתי בגיל עשר.

כן סיפר רבנו שהיה הגרי"ז נכנס לפעמים לבחון בחיידר. ואני זוכר שפעם נכנס לבחון יחד עם הגי"ר מיכל ראשעס [שהיה מגדולי הדור ופאר חסידי ראדזין].

ושמענו שכשבחן מרן הגרי"ז את הכיתה שלמד בה רבנו [כשהיה בכיתה ח', והוא בן י"א שנים] התפעל ביותר משני ילדים, א' היה רבנו, והשני בשם זלאטס.

וכן היה מעורה הגרי"ז בעניני ישיבת תורת חסד. וכשנפטר האמרי משה חיפש הרב מ"מ ובינתים אמר הרב כמה פעמים שיעור לבחורים.

היו כאלה שהיה להם דברים על הרב, שכביכול אינו עושה די הצורך לבני העיר והוא שקוע בתלמודו, אבל אני יודע ממה שהי' שולח את אבי ז"ל עד כמה היו בני העיר נתונים על לבו בכל עת לעזור להם כפי יכולתו, וכמה פעל למענם.

הציונים

בעיר היו מצוים גם 'ציונים', ופעם הגיע אחד מראשי הציונות לבריסק למסור דרשה בעיר, ונכנס לבית הרב זצ"ל, והרב לא התיחס אליו כלל. בין אותם ציונים היו אנשים שומרי שבת, ואולי גם לא אכלו טריפות.

בחירות בבריסק

וסיפר רבנו שפעם היה בחירות בבריסק והיה מועמד חרדי ומועמד נוסף שאינו חרדי, ומרן הרב זצ"ל חפץ שיתמכו במועמד השני, שאינו חרדי, משום שהיה יותר ממושמע לו מאשר המועמד החרדי, והמועמד השני שהיה לא חרדי ידעו שהוא יעשה הכי הרבה למען קדשי ישראל.

חברותא עם הגרי"ז

מסמוך לגיל בר-מצוה היה לומד רבנו ברציפות דבר יום ביומו, בחברותא עם להבחל"ח הגרי"ז בנו הגדול של מרן הגרי"ז מבריסק, שהיה צעיר מרבנו שליט"א במספר שנים [מהגרי"ז שמעו פעם לאמור כי הגרי"ז הוא זה שהשתדל ודאג לכך שילמד עם רבנו שליט"א בחברותא, ויצויין שסיפר רבנו שהגרי"ז לא הירשה לבניו להתחבר עם כלל הילדים בבריסק, רק הרשה לו לדבר עם מתי מעט ממשי]. וסיפר רבנו שמרן הגרי"ז היה נכנס מידי פעם לבדוק אם לומדים טוב, הם היו יושבים במערב בית הכנסת, והוא היה נכנס מהפתח המזרחי שהיה מביתו לתוך בית המדרש, והיה שואל אותם שאלות על מה שלמדו, וכשלמדנו במסכת קידושין דף ט"ז ע"ב תוס' ד"ה והתנחלתם אותם, נכנס הגרי"ז ואמרנו לו את קושיית התוס' ואמר לנו תירוץ... (מזקנים אתבונן ח"ד)

לשוחח בלימוד עם הגרי"ז

סיפר פעם מרן שליט"א שלא כל מי שהיה חפץ היה יכול להיכנס לשוחח בלימוד ובסוגיות עם הרב מבריסק, אולם לו - למרן שליט"א - הייתה פרוטקציה מיוחדת, בהיותו החברותא של בנו הגרי"ז יוסף דוב זצ"ל, והיה יכול להיכנס בכל זמן שרצה, וכך זכה להתבונן בכל הנהגותיו של מרן הגרי"ז זצ"ל - ולהתבשם מאורו, מתורתו ומחכמתו.

להכין את עצמי

ידידו הטוב של מרן שליט"א להבחל"ח הגה"צ רבי זאב אידלמן זצ"ל תלמיד מרן הגרי"ז, סיפר ששמע בעצמו מפי מרן הגרי"ז, בזה הלשון: 'כשר' אחרן לייב העילוי מגיע לדבר איתי בלימוד, אני צריך להכין את עצמי.

הבר מצוה של הגרי"ז

הגרי"ז בבר מצוה שלו דיבר על הסתירה בפסוקים "אחד שבטיך", "מכל שבטיכם" שבגמ' ב"ק דף פ"ב ע"ב" איתא ירושלים לא נחלקה לשבטים "והספרי פרשת ראה כתוב אחד אומר (דב' יב יד) באחד שבטיך וכתוב אחד אומר מכל שבטיכם, כיצד נתקיימו שני כתובים הללו, יודעים היו שבית הבחירה עתיד לבנות בחלק יהודה ובנימן לפיכך הפרישו דושנה של יריחו. ולמרות שלא היו עושים בתקופה ההיא בר מצוה, אבל הגרי"ז שהיה רב העיר עשה בר מצוה, ולא הגיעו הרבה אנשים, והגיע הגאון רבי אברהם יצחק בלייזיס שהיה מרבני בריסק. (מזקנים אתבונן ח"ד).

בשיעור של הגרי"ז

סיפר רבנו: כשנפטר האמרי משה, הגענו ללויה מקוברין, והיו כבר בבית הקברות, והגרי"ז אמר לי שיש חדשות בבריסק שאבא מתחיל למסור שיעורים לבחורים בביתו.

ואביו של רבנו בקש רשות ממרן הגרי"ז זצ"ל שיכנס רבינו לשיעוריו, וזה היה באמצע החורף, ואמר מרן הגרי"ז שעכשיו בימי החורף אומר את השיעור בבית, והמקום דחוק, אך בקיץ כשאומר את השיעורים בחצר יש מקום ויכול לבוא.

בתחילת הקיץ נכנס לבי' שיעורים, ולמדו אז תמורה, [ואמר רבנו שהבין את השיעור ב"ה מתחילתו ועד סופו] אך ראה שמכיון שהיו שם תלמידי הישיבות מיר וכו' שהיו בחורים מבוגרים, והוא שהיה צעיר מהם ונמוך קומה והיה נראה צעיר הרבה יותר, והיה נראה לעוברים ושבאים בחוץ פלא שנער צעיר נכנס לשיעורים, ולכן הפסיק להיכנס. ואחרי כמה שנים נסע לשווייץ, וכך ניצל. [ואמר רבנו כמה נפלאים דרכי השי"ת, כי אם היה נכנס לשיעורים של מרן הגרי"ז הרי היה נשאר ללמוד שם עד המלחמה, וידוע הסוף של כולם... וכך זכה להינצל].

סמיכה של הגרי"ז

שמענו מאחד מבני המשפחה שליט"א, שראה בבית רבנו שליט"א את כתב הסמיכה שכתב מרן הגרי"ז על רבנו בעת שנסע לשווייץ, ולמטה הצטרף מרן הגרי"ז זצ"ל לכתב הסמיכה בכמה מילים [והנה הגרי"ז משה סולובייצקי זצ"ל נסע לשווייץ ביחד עם הבחור לייבל גליקסון הי"ד בן הגאון רבי צבי הירש גליקסון חתן מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, והם עברו דרך ווילנא ופגשו שם את הגרי"ז, ויתכן שכשעברו הגרי"ז ורי' לייבל שם קיבלו מכתב ממנו, ורבנו שליט"א סיפר שהיו עוד כמה שקיבלו סמיכה מהגרי"ז, אבל הם ביקשו ממנו, והוא לא בקש בעצמו את הסמיכה מהגרי"ז אלא הגרי"ז מעצמו נתן לו את זה, ויתכן דהגרי"ז העביר את זה דרך ר' משה והחתים ע"י את מרן הגרי"ז].

והרבנית ע"ה סיפרה לנכדה באחד השנים: - שכאשר מצא אחד מהמשפחה את הסמיכה בבית והתפעל מזה, לקח רבנו את הסמיכה וקרע את זה לגזרים, ואמר שהגרי"ז כתב את זה רק כדי לעזור לו בשווייץ ולא התכוין לכל הדברים שנכתבו שם.

הנהגות הגרי"ז

רוב הראש

אמר רבנו: הגרי"ז פנשטיין אמר על הגרי"ז אלחנן ז"ל שהכיפה שלו הי' על כל ראשו, והביא שחמיו הגרי"ז ז"ל הלך עם כיפה על רוב ראשו. ואמר רבנו שהחזו"א אמר דסגי ברוב הראש, וביאר רבנו, בפשוטו נראה שצריך שכל הראש יהיה מכוסה, אלא דרובו ככולו, והנהגת מרן החזו"א ז"ל בזה ראה בארחות רבינו ח"ג עמ' קפ"ה, שלבש כיפה גדולה שכיסתה את כל הראש כמגבעת. ועיין דינים והנהגות פ"א ס"ז. (אעלה בתמר)

זמני תפילה

אמר רבנו שמרן החזו"א היה מתפלל עם הנץ, וגם בחו"ל הקפיד מרן ז"ל בזה אע"פ שהנץ היה שם מאד מוקדם, וגם כשעלה מרן ז"ל לארץ ישראל ועדיין לא היה לו את המנין שלו היה מתפלל בנץ ביחידות, והיה מתפלל מנחה גדולה, ומעריב 40 דקי אחרי השקיעה. אולם מנהג הגרי"ז מבריסק הי' בהיפך, שחרית התפלל בהיותו בבריסק בסוזק"ש דהמג"א, וכשהגיע לא"י נהג כהגרי"ז, ומנחה התפלל סמוך לשקיעה, ומעריב קרוב לחצות ופעמים לאחר חצות, היינו שכי"א יש את עבודת ה' שלו. (אעלה בתמר)

ומביא גואל לבני בניהם

הגרי"ז זצ"ל הי' מאריך בברכת אבות, ובמיוחד הי' מאריך באמירת תיבות אלו של **ומביא גואל לבני בניהם** וחזר על זה כמה פעמים, ואולי זה הי' לחזק את עצמו באמונה בביאת המשיח. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' קפ"א)

זהירות לגעת בדבר רטוב

החזון איש והגרי"ז נזהרו מאד שלא לגעת במשך כל הסעודה, במקום רטוב שנגע בו מישהו אחר (אילת השחר ידים פ"ב מ"ב)

מאה ברכות ביוה"כ

הנה אומרים דהגריי"ז זצ"ל הי' עולה לתורה בשבת ויו"ט למפטיר כדי להשלים מאה ברכות, אבל ביוהכ"פ שלא יכל להגיע למאה ברכות אפי' בצירוף ברכות אלו הוא הי' עולה ללוי, דסבר דהתקנה היא לברך מאה ברכות אבל כשאי אפשר להגיע למאה הי' ס"ל דאין נ"מ בתוספת ברכות מצד תקנה זו.

והנה הטור שם כתב וצריך כל אדם לזוהר בהם והפוחת אל יפחות והמוסיף יוסיף וכו', ובשו"ע סעיף ג' כתב חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות, וכנראה שיש מעלה בתוספת ברכות, ואי"כ גם מי שלא יגיע למאה ברכות י"ל דיוסיף לברך לכל הפחות כמה שיכול. ושליח ציבור החוזר על שמו"ע, ברכות אלו מוסיפים לו למנין מאה ברכות. (אילת השחר פר' עקב)

ברכת אורח

מובא בשם הגריי"ז זצ"ל שצריך לברך ברכת האורח מיד לאחר אל יחסרנו, ולענות אמן לאחר ברכת האורח ולא לאחר אל יחסרנו, ודייק זה ממש"כ ברמב"ם הל' ברכות פ"ב הי' ברכה רביעית צריך להוסיף בה ג' מלכיות וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו', הרי שזה חלק מברכה רביעית. וכעיי"ז כתב גם באבן האזל עיי"ש. (ימלא פי תהלתך תפילה)

זמן מלוה מלכה

במשנה ברורה סימן ש' ס"ק ב' כתב על סעודת מלוה מלכה, דבשע"ת משמע דאינו כדאי בכל גוונא לאחרת יותר מחצות, אמנם בשם הגריי"ז זצ"ל אומרים דאין בזה זמן של חצות.

תמונות של אבותיו

בביתו של הגריי"ז היה תלוי תמונת אביו הגר"ח וזקנו הבית הלוי, ומסתמא היה כדי לכבדן [ויש שדנו לענין כיבוד אב שלא ידעו מכך לעולם] (מאחורי הפרגוד עמ' 375).

צירוף מחללי שבת

סח רבנו שליט"א שמרן הגריי"ז זצ"ל היה מצרף מחללי שבת למנין, שכידוע הגריי"ז היה מתפלל ביחידות, והיה עושה מנין בביתו לקריאת התורה, והיו קוראים לאנשים מהרחוב להשלים מנין, והיו מניחים כיפה על ראשם ומצרפים אותם למנין, הוסיף רבינו דכמדומה שאף היה מעלה אותם לתורה, וכך נהג אף בהיותו בא"י. [ובס' עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ד עמ' קי"ח. הביא דנשאל בזה בן הגריי"ז הג"ר רפאל זצ"ל, ואמר דסבר אביו דמי שמוכן לבוא ולהשלים מנין ולהתפלל מן הסתם אינו אפיקורס, ובס' הדור והתקופה מביא מעשה, שהיה חסר אחד למנין, ואמרו להגריי"ז שיש יהודי במלון שכנראה אינו שומר תורה ומצוות, ואמר שיקראו לו, וציוה לכבדו בעליה, והיה שם מי שמחה, ומרן שתק, ואח"כ הראה לדברי הרמב"ם באגרת השמד זו"ל, לכן אינו ראוי להרחיק מחללי שבת ולמאוס אותם, אלא מקרבם ומזרזם לעשיית המצוות, וכבר פירשו רז"ל שהפושע אפילו אם פשע ברצונו כשיבוא לביהכנ"ס להתפלל מקבלים אותו ואין נוהגים בו מנהג בזיון, וסמכו ע"ז מדברי שלמה ע"ה שנאמר "לא יבוזו לגנב כי יגנוב לא יבוזו לפושעי ישראל שהם באים בסתר לגנוב מצוות. (שיעורי הגרמ"ב זילברברג שליט"א פר' קרח תשע"ד)

קריאת התורה אחרי זמן תפילה

עוד אמר רבנו לגבי קריאת התורה אחרי זמן תפילה, שמרן הגריי"ז זצ"ל קיבץ עשרה שלא שמעו קריאת התורה, הרבה אחר זמן תפילה. (ר"א שקלאר שליט"א קובץ אליבא דהלכתא 21 עמ' ל)

נקב בתפילין

סיפר רבנו שהיו לו תפילין מעור של דקות, ונתהווה נקב בעור הדק העליון, ושאל את מרן הגריי"ז הגאב"ד דבריסק זצוק"ל, וכתשובה ספר לו הגאון מבריסק זצוק"ל, שפעם נסע לאיזה מקום והי' בילקוטו בקבוק תרמוס ששכב בסמוך לתפילין, ונשפכו מים חמים ונתפשטו על התפילין ונתעקמו, ומאז הי' מתפלל בתפילין אלה אבל הי' כל יום חוזר ומניח את התפילין של הגי"ר שמחה זעליג זצ"ל המורה הוראה דבריסק, ובתפילין של הגי"ר שמחה זעליג הי' נקב בעור העליון שהיו גי"כ מדקות, ולא שמו לב לזה והניחו. והי' משמע מדברי הגאון מבריסק זצוק"ל שמניחם בברכה. (ארחות רבנו ח"ה עמ' צב)

והוסיף רבנו שאח"כ שלח הגריי"ז לעיירת באבוב - ושם עשו לו תפילין מעור בהמה גסה. (מזקנים אתבונן ח"ד)

בורא נפשות

הגי"ר שמחה זעליג זצ"ל העיר, היכן צריך השומע לענות אמן על ברכת בורא נפשות, דממ"נ, אם תיקנו בה מטבע קצר הרי הברכה נגמרת לפני שאומר ברוך חי העולמים ואי"א לשהות ולענות אח"כ, ואם תיקנו בה מטבע ארוך הרי צריכים לחתום בשם ומלכות ואז לענות אמן. וכשאמרת הדברים לפני הגריי"ז זצ"ל הוא שתק. ואח"כ שמעתי שאביו הגר"ח זצ"ל בסוף ימיו הי' נמנע מלאכול דברים שיצטרך לברך עליהם ברכת בורא נפשות, דהמנהג לא לחתום וחשש לדעת הירושלמי שצריכים לחתום. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' רפ"א)

"והראוני..."

אמר רבנו: החזון איש סבר שאם מראים לו מראה מקום אי"צ להזכירו בשם אמרו, וגם לא להזכיר שהראוהו לזה, מאחר שכעת גם הוא ראה את הדבר בספר. אולם בחי' מרן הגריי"ז מצינו שמיעט מלהביא אחרונים אבל במקומות שכבר הביא כתב והראוני, והוא מטעם שלא יחשבו שמעצמו הוא בקי בספרים אלו. (אעלה בתמר)

הפגנות

אמר רבנו שאמר לו הגריי"ז שהוא לא אוהו מעריכת הפגנות על מלחמת הדת שבארץ הקודש [רק פעמים התיר לעשות באופנים מסוימים].

ת"ת כנגד כולם

שמעתי דהגריי"ז כשהי' צריך לעשות איזה דבר והי' אפשרות לעשות אח"כ, הי' אומר דהא ת"ת כנגד כולם ממילא עכשיו צריך ללמוד, וכשיהא מוכרח יעשה את הדבר שצריך לעשות. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' שני"ח)

הטבת חלום

סיפר רבינו שמרן הרב מבריסק זצוק"ל היה עושה הרבה מאד פעמים הטבת חלום, ומיד לאחר שנעשה רבינו בר מצוה, היה מבקש שיצטרף לשלשה עם אביו של רבינו, ועוד שכן אחד שהיה משיג בתלמוד תורה, לעשות לו הטבת חלום.

ואמר רבנו שאמרו הסבר לכן, למה הקפיד כ"כ על חלומות, היות ונפטרה לו בת קטנה - כבת שבע, ולילה לפני פטירתה חלם איזה חלום, ומני אז התחיל לחשוש מאד לחלומות.

[וסיפר רבנו שבת הגריי"ז היתה בת גילו יבדלחט"א, ובשנת האבל היתה אמו של רבנו מזהירה אותו שלא ישחק ליד בית הגריי"ז, כדי לא לצער את הרבנית שתיזכר בבתה ע"ה].

פניני הגרי"ז

בפינו ובפי עמך בית ישראל

צ"ב על מי המכוון ובפי עמך בית ישראל, דהא אומרים בפינו בלשון רבים וא"כ כל ישראל בכלל ומה מוסיפים עוד ובפי עמך בית ישראל. והר"י ל"ס זצ"ל שאל את הגרי"ז זצ"ל על מה שאומרים נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל מה הם שני הדברים. אנחנו וכל עמך בית ישראל. והשיב דאנחנו הכונה שמבקשים על כל יחיד מצד עצמו, ואח"כ מוסיפים וכל עמך בית ישראל היינו בקשה מצד הכלל כולו.

אמנם יש מקומות דקשה לפרש כך, וכגון כאן שאומרים בפינו ובפיות עמך בית ישראל וכו' ונהי' אנחנו וצאצאנו וצאצאי עמך בית ישראל. ויתכן לפרש באופן אחר, דבמה שאומרים בפינו ועלינו ואנחנו וכדו', נכללים כל אותם אנשים שאדם מכירם ויודע מהם, ואח"כ מוסיפים לבקש ועל כל עמו ישראל דהיינו גם על אותם שאין מכירם ויודע מהם ומרגיש פחות בבקשת טובתם. דכך רואים במציאות, דאדם לא מתייחס לשמועה ששומע על אנשים שאינו מכירם כלל כמו שמתייחס לשמועה על אנשים שמכירם. (ימלא פי תהלתך תפילה)

בעתה ובאחישה

בסנהדרין צ"ח א' מבואר שהגאולה העתידה יכולה להיות בשני אופנים, זכו אחישה לא זכו בעתה, ובשם הגרי"ז זצ"ל אומרים שכל הצרות וחבלי משיח שכתוב זה רק באופן של גאולת בעתה, אבל באופן של אחישה זה יכול להיות בלי שום צרות. וכן אמר שאפי' אם תוקדם הגאולה בזמן מועט ע"י אחישה, זה יכול למנוע הרבה צרות. והנה לפי"ז כשאומרים ולירושלים עירך **ברחמים** תשוב, נמצא דמתפללים רק על גאולה של בעתה. (ימלא פי תהלתך תפילה) [א"ה, ואולי יש לפרש דהא גופא נמי בכלל הרחמים שאנו מבקשים, שתהי' הגאולה בעתה דהיינו ברחמים וללא צרות].

בזמן שלמדו שם

שמעתי שסיפרו להגרי"ז זצ"ל על מקום שלמדו עם תלמידים קשים ואח"כ התקלקלו, ואמר הגרי"ז הרי בזמן שלמדו שם הם קראו ק"ש ושמרו שבת וכו', אז יש ריוח, אלא דכשיש אפשרות להשפיע עם יותר תועלת צריך להעדיף דבר זה. (אילת השחר פר' לך לך)

חישב לעבור עבירה

כתב רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' אות מ"א: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, הוזהרנו בזה שלא לחשוב לעשות עבירה וכל דבר פשע וחטא. ושאלתי פעם את מרן הגרי"ז זצוק"ל דלפי דברי רבינו יונה אלו כמעט לא ימצא מי שיהא כשר לעדות, דמי זכה למלט נפשו אף ממחשבה. ולא היה לו תשובה. רק מתחילה אמר לי "אין רמב"ם שטייט אויך אזוי" – ברמב"ם כתוב ג"כ כך, אמנם בדק ברמב"ם וראה שאין ראוי שסובר כרבינו יונה, אבל תשובה לא השיב. (פרי חיים)

הוא זהירין ברשות

במשנה באבות (פ"ב מ"ג) איתא הוא זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. הנה לכאורה קאי על ישראל, דעל עכו"ם זה פשיטא דהא פיהם דיבר שוא, וכן אומרים בשם הגרי"ז דברמב"ם מבואר שזה גם בישראל. (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' שני"ח)

בת כהן לתרומה

הנה בכתובות דף מו ע"ב איתא דבנתקדשה לישראל הגם דקודם חופה היא ברשות אביה לירושתה ולמע"י אבל לענין הפרת נדרים נפקא לה מרשות אביה. ובתד"ה לענין כ' וז"ל הכי נמי הומ"ל דלענין אכילת תרומה נפקא לה מרשותו ע"ש. ומבואר להדיא מדברי התוס' דיתכן ובת כהן תאכל מדין רשות אב, דא"כ מאי יציאה מרשות אב איכא הכא.

אמנם בהגהות לתוספי הרא"ש ז"ל קדושין דף ד ע"א הביא הגאון ר' משה שמואל שפירא זצ"ל מה שמצא בכת"י מרן הגרי"ז זצ"ל שכתב על גליון דברי התוס' בכתובות הני"ל, וז"ל, וצ"ע דלכא"י מה דאוכלת תרומה בעודה בבית אביה לאו מדין רשות אב הוא ועודה ברשותו לענין תרומה ורק דהוא מחמת עצמה דהיא עצמה כהנת וגם הא דבנשאת לזר פסולה מאכילת תרומה הוא לא משום דנפקא בנישואין מרשות אב ורק דהוא דין מיוחד דהוייתה לזר פוסלתה מלאכול בתרומה וא"כ ל"ש לומר דלענין תרומה מיהא נפק"ל מרשותיה כיון דלאו מדין יציאת רשות הוא כלל וצ"ע, עכ"ל. הרי דדעת מרן הגרי"ז זצ"ל דבת כהן יש לה זכות כהונה בעצם ודו"ק.

אכן העירני הגרא"ל שטיינמן שליט"א דאין הכרח בדעת מרן הגרי"ז זצ"ל דבת כהן הויה ממש כבן כהן, ורק שהקשה דעכ"פ אין זה מדין רשות אב, דהא חזינן בבגורת ובמת אביה שאוכלת נמי בתרומה. עכ"ד. אכן בעיקר הערת מרן הגרי"ז זצ"ל הני"ל י"ל דעיקר כוונת הגמ' על השתנות הדינים, וראיה מהא דנפק"מ גם לענין ירושה ע"ש ברש"י ודו"ק. (קו' בדיני אכילת בת כהן)

גדלות הגרי"ז

הגרי"ז בקטנותו

סיפר רבנו שבהיות מרן הגרי"ז כבן שנה קלט וזכר ובירך ברכות ... כמובן שלא עמד על משמעותו, אך היה מדקלם אותן לפני אוכלו, וזכר את אשר קלט מן הסביבה וישם זאת

הבקיאות שלו

מסופר על מרן הרב מבריסק שפעם דיבר בלימוד עם מרן הרב מטשיבין וראה את הבקיאות הגדולה שלו והי' לו חלישות הדעת מזה והתיישב לחזור על הש"ס, ומרן הרב מבריסק הי' בעל זכרון גדול עד כדי כך שלמד מסכת יבמות כשהי' ילד בגיל 12 ומזה הוא זכר יבמות. (כ"ת)

לא ישן על מיטה

שח רבנו: כשהיה הגרי"ז בעיר בריסק לא היה ישן כל השבוע על מיטתו, אלא היה נרדם על הכסא כשהיה מתעייף, ורק בליל שבת משום עונג שבת היה הולך לישון על מיטתו. (כ"ת)

הלשם הרב האחרון בתורת הנסתר

סיפר רבנו ששאל את החזון איש זצ"ל ממי אפשר ללמוד קבלה בדור הזה, ואמר לו שבעל הלשם היה הרב האחרון בתורת הקבלה, ואחריו אין ממי ללמוד. וכמו כן שאל את מרן הגרי"ז והשיב לו אף הוא כע"ז, ורק הוסיף שבישיבת המקובלים הותיקה "בית א-ל", שהתקיימה עד מלחמת תש"ח בעיר העתיקה, היו עדיין שרידי החכמים הספרדים שהי' בכוחם ללמד תורת הנסתר, אך כעת גם זה הפסיק. (מפי בנו הגרש"נ שליט"א)

בטחון

הגרי"ז קיבל נדוניה גדולה והי' לו בית גדול שששה הון רב וחשב שיוכל לשבת ללמוד בשלוה כל ימיו, אבל אח"כ הוא הפסיד את הכל, ולמד את שער הבטחון בספר חובת הלבבות ואמר שאז הוא הרגיש שנעשה עשיר, דמקודם הוא חשב שהרכוש עושה עשירות, אבל עכשיו שהרגיש בטחון הא הי' מאושר. (ימלא פי תהלתך אמונה עמ' תני"ב)

בכולל בירושלים

כשעלה רבנו לארץ ישראל בשלהי שנת תשי"ה, עלה לירושלים וביקש ממרן הגר"ז כעת ליכנס לשיעור, אמר לו הגר"ז כיון שאין לך כאן אב או שווער שיפרנסו אותך ונתחייבת בכתובה אינך יכול ללמוד אצלי, כי עדיין אין לי כאן כולל, ושאל רבנו האם בדעתו של הגר"ז להקים כולל, ואמר שלא חשב על זה עדיין. וכך חזר רבנו לפ"ת, ושם סייע בעדו הגר"ז אידלמן ליכנס לכולל תורת ארץ ישראל, ואחרי מספר ימים הגיע שליח מהגר"ז שהחליט לפתוח כולל [היה זה בתחילת חורף תשי"ז] ושיבוא לכולל, אכן אמר רבנו כיון שכבר ביקש והפציר בהגאון רבי יצחק קאץ זצ"ל ראש כולל תורת ארץ ישראל שילמד אצלו אי"ז ראוי לקום ולעזוב מיד, וכך נשאר ללמוד שם.

היכן היית

בחתונה של אחד מבני הגר"ז, הגיע רבנו שליט"א לחופה, ואח"כ כשרצה ליכנס לסעודה היה ציבור גדול, ולא רצה לידחף וחזר למקום שהתאכסן שם בירושלים, למחרת בבוקר הגיע לבית הגר"ז, ושאלו הגר"ז היכן היית בחתונה אתמול, השיב לו שהיה ולא יכול היה לגשת ונחה דעתו. [ושאלו התלמידים את רבנו האם את כל אחד שאל הגר"ז האם השתתף או לא, ואמר שאנחנו היה שכנים וכמו משפחה אחת ולכן שאל אותי].

בציון הרשב"י

בחודש אלול תשי"ט, כשמרן הגר"ז זצ"ל היה חולה מאוד, שאלו מרן הגרא"מ שך זצ"ל האם לארגן תפילות לרפואתו, ענה לו 'אולי מירון', כי מקובל בידי מאביו מרן הגר"ח שקבר רבי שמעון במירון הוא מקום תפילה גדול. ובאותו יום חזר הגרא"מ לב"ב ושוחח עם רבי יוסף לייס ורבי דוד פרנקל על כך, ואירגנו עוד באותו לילה שתי מוניות שנסעו מב"ב למירון, שבהם היו: מרן הסטייפלער, מרן הגרא"מ שך, הגר"ג נדל, הגרא"צ טורצין, הגר"ב רוזנברג, הגר"ח בריס, הגר"י לייס, הגר"ד ווינטרוב ורבי דוד פרנקל. ויבדלחט"א מרן רבנו שליט"א והגר"ח גריינמן שליט"א, ואצל קברו של רשב"י סייעו אנשי המנין את כל ספר תהלים והעתיקו תפילה להחלמתו של הגר"ז. לאחר כן כשחזר מרן הגרא"מ להגר"ז, שאלו מרן הגר"ז האם כבר הייתם במירון, וכאשר השיב שאמנם כן אורגנה הנסיעה נתן לו מרן ברכת יש"כ על כך ולא הסתיר את הקורת רוח, בהביעו התענינות מי ומי היו בהולכים למירון.

מלבד נסיעה זו היו עוד ב' נסיעות של ת"ח מבני ברק למירון להתפלל לרפואתו, בפעם הב' השתתפו בנסיעה: הגר"ש ברמן, הגר"י שפירא, הגר"י לייס, הגר"ד ווינטרוב, ורבי דוד פרנקל, ויבדלחט"א מרן רבנו שליט"א, והגר"ח גריינמן, רבי רפאל ברלין ורבי נחמיה ציטרון. [שהוא הסיע את הת"ח ברכבו למירון].

הפעם השלישית היתה בליל ערב ר"ה, טנדר של חבר הפעילים הביא את הבאים למירון שביניהם היו כמה מראשי ארגון הפעילים, בשעת ליל מאוחרת החל הטנדר עושה את דרכו הארוכה למירון, וכאשר הגיעו אל מחוז חפצם בשעה של לפנות בוקר פנו תיכף לאמירת סליחות כשרבנו שליט"א משמש כש"ץ, שלאחריהן נאמרו פרקי תהלים לרפואת מרן הגר"ז. (ס' הרב מברסק ח"ד עמ' 597-601)

סתם תפילתי

סיפר רבנו שבתקופת חוליו של מרן הגר"ז היו לו יסורים נוראים, והתבטא שלא ידע שיש כאלו יסורים בעולם הזה. בערב יום הכיפורים תש"כ - יומו האחרון של מרן הגר"ז זצ"ל, שלח מרן שליט"א שליח נאמן אל המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל - לבקשו שיתפלל על מרן הגר"ז - שהינו שוכב על ערש דוי, אך המשגיח סירב להתפלל. והסביר זאת מרן שליט"א שכנראה מרגיש המשגיח ברוח קדשו - שכבר נגזרה גזירה.

התחנך ב"בית המדרש" דבריסק

סיפר הגאון רבי אברהם שלזינגר זצ"ל, שכאשר למד בישיבה בכפר סבא עלה פעם לדבר בלימוד עם מרן הגר"ז, ונהנה הגר"ז ממנו ושאלו מי הראש ישיבה שלך, וענה לו שהגרא"מ הוא הראש ישיבה שלו. ואמר לו הגר"ז בהתפעלות, 'ר' אהרן ליב התחנך בלימוד בהבית מדרש של בריסק' [וכע"ז מסופר בס' אחד בדורו עמ' 455 שפעם אמר מרן הגר"ז על רבנו 'זהו תלמידיו'].

זהירות בכבוד התורה

כשעמד רבנו שליט"א להדפיס את ספרו על ב"ק והיה בו מערכה גדולה שמביא בה הרבה ראיות כנגד יסוד הגר"ז, החליט שאי"ז כבוד התורה לכתוב באופן כזה, ולכן הסיר את רוב ההשגות, וגם מה שנשאר, חילקם בתוך הספר לכמה קטעים נפרדים. וכע"ז היה כשהדפיס את הספר על זבחים שהיה לו מערכה על דין לשמה, ודלא כהגר"ז ונהג ג"כ כנ"ל (מאחורי הפרגוד עמ' 381) וחומרא יתירה נוהג רבינו בענין זה, שאינו רוצה לומר שיעור כללי שבו הוא חולק על רבותינו מרן הגר"ז זצוק"ל או מרן בעל הקהילות יעקב זצוק"ל, כי חושש שזה פגיעה כבודם. (פרי חיים קל"ד)

דברים לזכרו של הגר"ז

אחר שנשתלק מרן הגר"ז בערב יוה"כ נכנסו במוצאי יוה"כ ראשי צא"י ר' שמעון סירוקה ור' משה שינפלד ועוד שינסח מודעת אבל בשם צא"י וכך נרשם במודעה. (שנוסחה מרבנו שליט"א) -אוי כי נדמינו. -הוסרה עטרת תפארת ישראל, ראש גולת אריאל, רבן של כל בני הגולה, משויורי כנסת הגדולה. אדוננו מורינו ורבנו הגאון הצדיק רבי יצחק זאב סולוביצקי זצ"ל. השאיר אותנו לאנחות ללא מנהל ועומד בפרץ. ונתבקש לשיבה של מעלה. אוי לדור שאבד מנהיגו. ושקע שמשו בצהרים. הסתדרות צעירי אגודת ישראל- הנוער האגודתי באר"י. (המודיע י"א תשרי תשי"כ).

גמר חתימה טובה - אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו

להערות הארות, נא לפנות: keailtarog@gmail.com או ל 0527680034 בין הסדרים

להצלחת דוד בן מרים רבקה לכתובה וחתימה טובה	לעילוי נשמת ברינא בת ר' אריה לייב ז"ל
לרפ"ש ר' עקיבא בן טויבא יהודית בתשח"י	לע"נ רבי שרגא יאיר בן רבי אברהם זלה"ה ויינגולד